

A TANULÁS TANÍTÁSA*

1. Az iskolai és otthoni tanulás egységének alapvető kérdései

A tanulói önállóság fejlesztésében nagy jelentőségük van a házi feladatoknak. Az elmúlt években sok szó esett az oktatás tartalmának, az oktatási folyamatnak, a módszerek korszerűsítésének kérdéseiről. A tanulók házi feladatairól viszont annál kevesebbet hallunk.

A tanulók otthoni munkájával kapcsolatban TAKÁCS ETEL egy tanulmányában a következőkre figyelmeztet: „A tanulók iskolai és otthoni munkája nem alkot egységes folyamatot. Az oktatás korszerűsítésére irányuló törekvések nem terjednek ki — az iskolai munkával egyenlő mértékben — az otthoni munka, az önálló tanulás korszerűsítésére; nincs meg a kellő összhang a kétféle házi munka: a szóbeli és az írásbeli feladatok között sem, a szóbeli tanulnivaló más jellegű tevékenységet kíván a tanulóktól, mint az írásbeli feladatok megoldása”.

A tapasztalatok azt igazolják, hogy iskoláink többségében a nevelők aktivizálják magukat, a tanulók pedig passzívak. Az iskolában „készen kapják” az ismereteket, otthoni munkájukat viszont teljes önállósággal kell végezniük. Tanulóinkat nem készítjük fel kellőképpen az önálló munkára, a házi feladatok önálló megoldására.

Az öntevékenység fejlesztése szempontjából az lenne a helyes és célszerű, ha a házi feladat szerves folytatása, kiegészítése volna az iskolai munkának; a rögzítésnek, alkalmazásnak azokat a formáit jelölnék ki otthoni munkára, amelyek leginkább alkalmasak a tanulók ismereteinek, jártasságainak, készségeinek önálló egyéni munkával történő továbbfejlesztésére.

A tanulók öntevékenységének követelményét hangsúlyozva USINSZKIJ is nagy figyelmet fordított a házi feladatok helyes előkészítésére. Elítélte több nevelőnek azt a gyakorlatát, hogy leckéket ad fel otthoni megtanulásra anélkül, hogy előzetesen megtanította volna a gyermekeket arra, hogy hogyan tanuljanak: „Az elemi oktatásban a gyermekeknek minden munkájukat az osztályban a tanítók vezetése és felügyelete alatt kell elvégezniük: a tanítóknak először meg kell tanítaniuk a gyermekeket arra, hogyan tanuljanak, csak azután bízhatják rájuk a tanulást” (Válogatott pedagógiai tanulmányok).

Indokolt az a törekvés, amely a házi feladatok mai helyzetét akarja javítani, az iskolai tanulás hagyományos forrásainak megváltoztatásával. Ezt a célt szolgálta a lipecki terület pedagógusainak kezdeményezése is. Az oktatási folyamat átszervezésével arra törekedtek, hogy a már előbb megszerzett elméleti és gyakorlati tudást bevessék, értsék meg az új ismereteket, és ellenőrizzék mindkét folyamat eredményességét. Az óra átszervezésével hatékonyabbá teszik

* Részlet egy nagyobb tanulmányból.

a tanulást, s ugyanabban az időben több elméleti és gyakorlati tudást szereznek a tanulók, helyes irányban fejlődik személyiségük. Felkészítik a tanulókat az új ismeretek megszerzésére. Mivel minden didaktikai funkciót az oktatásban végeznek el, csökkenthetik a házi feladatok mennyiségét. A viszonylag kis mennyiségű feladatot a tanulók rövid idő alatt önállóan oldják meg.

A házi feladatok önálló megoldására, az otthoni helyes tanulásra a tanulókat osztály- és csoportmunka (vagy a programozott oktatás) keretében készíthetjük fel. Ennek érdekében biztosítani kell a tanulók önálló tevékenységének előtérbe jutását. A tananyag feldolgozása közben a tanulókkal ismertessük meg a szellemi tevékenység technikáját, emeljük szellemi tevékenységük színvonalát. Más szóval: *adjunk olyan feladatot a tanulóknak, amelyet meg tudnak oldani, a feladatok pedig olyanok legyenek, hogy megoldásukkal a tanulás technikáját is elsajátítsák.*

— Ennek érdekében helyezzük előtérbe a következő feladatformákat:

— Találjuk meg annak lehetőségét, hogy a tanulók ismereteiket megváltozott problémahelyzetekben is alkotó módon alkalmazzák.

— Kutassuk azokat a feladatokat, amelyek alkalmasak az új ismeretek önálló elsajátítására.

— Ha a tanulókat az oktatás folyamatában aktívan bekapcsoljuk, elérhetjük, hogy emelkedik a tanulói teljesítmény, nem utolsósorban a tanulók önálló gondolkodási szintje, megvethetjük az otthoni önálló munka alapját.

— A tanulók teljesítőkéességét még az alsótagozaton se értékeljük le. A helyesen irányított kicsi tanulók sokkal többet tudnak teljesíteni, mint amennyit gyakran feltételezünk róluk. A helyes vezetéssel a tanulók nemcsak tudnak, hanem akarnak is többet teljesíteni. Természetes, hogy mindezt csak következetes, tervszerű munkával érhetjük el.

— Már az 1. osztálytól kezdve a tanulók feleleteit meghatározott szempontok szerint, kritikailag értékeljük. Pl.: Elmondtak-e mindent, ami a kérdéssel kapcsolatban szükséges? Gondolataikat helyesen rendszerezték-e? Világos és érthető volt-e a feleletük? Mivel lehetne még kiegészíteni? stb.

Kezdetben a pedagógus irányítsa a tanulók figyelmét az előbbiekre, s fokozatosan vonuljon háttérbe. Törekedjék arra, hogy a tanulók véleményüket minél hamarabb önállóan vitassák meg.

Az alsótagozaton az otthoni munka fő eszköze a tankönyv. *A tankönyv helyes használatára éppen ezért meg kell tanítani a gyermekeket.*

A tanulók otthoni munkája általában a rögzítés és az alkalmazás.

A rögzítés legáltalánosabb eljárásai:

A tanítási órán közvetített anyag megtanulása a tankönyvből. Erre az alsótagozaton nagy szükség van. De hogyan? Közismert, hogy az alsótagozatos tanulók viszonylag könnyebben reprodukálják a tankönyvet, mint a benne foglaltakat saját szavaikkal, a lényegét tartalmazóan elmondanák. Tapasztalhatjuk számtalanszor, hogy a tanuló a tankönyvben foglaltakat a könyv szavait idézve mondja el, de az összefüggéseket nem érti. Az ilyen tanulás verbális, sablonos, frázisokat idéző, mechanikus tevékenység. Erre sok időt is fordít a tanuló. Ha az alsótagozaton ezt eltűrjük, nem tanítjuk lényeglátásra, önálló ítéletalkotásra tanítványainkat, s a felső tagozat megnövekedett tantárgyi anyagával és követelményeivel megbirkózni nem tudnak.

Adjunk olyan feladatokat is a tankönyvből, amelyek a mechanikus emlékezés körébe tartoznak (versek, mondókák, idézetek szépirodalmi olvasmányokból stb.), de a feladatok többsége a logikai vagy gondolati emlékezés körébe tartoz-

zon. Ezek a feladatok a tanulóktól erőfeszítést, az ismeretek önálló rendezését, csoportosítását, összefüggések meglátását igényeljük. Ezt segítik elő az olvasmányok előtti és alatti kérdések, feladatok.

Az alsó tagozaton tanító nevelők helyesen teszik, ha a házi feladat feladásakor felhívják a tanulók figyelmét arra az anyagra, amit a könyv alapján szóról-szóra kell megtanulniok, valamint arra is, amit értelemszerűen kell tudniok. Ez utóbbira mutasson jó példát a nevelő, a kívánt szempontok alapján foglalkozzanak a kérdéssel az órán is. Láttassuk meg a tanulókkal, hogy mi különbség van a tankönyv szavait idéző felelet és az önálló gondolatok tolmácsolása között. Az ellenőrzéskor az említetteket ugyancsak nem hagyjuk figyelmen kívül.

A tanulók otthoni munkájának másik lényeges feladata az alkalmazás. Az alkalmazás legkülönbözőbb változataira, szintjeire mutat rá NAGY SÁNDOR: „... az alkalmazásnak sokféle szintje van; az elsődleges alkalmazásnak mintegy tájékoztató botladozásain, a kollektív alkalmazások kezdeti lépésein túl az egyéni munkában realizálódó alkotó alkalmazásokig ívelnek itt a lehetőségek (legalábbis elvileg, mert gyakorlatilag még korántsem lehet általában „tetten érni” ezt a sokféle változatot).”

A tanulók házi feladataiban alkotó alkalmazást kívánó gyakorlatok csak akkor lehetnek eredményesek, ha az alkalmazás módjaira az órán megtanítottuk őket. Ha az említett gyakorlat-fokozatokon — amelyek az alsótagozaton feltétlenül szükségesek (a kollektívtól az egyéniig, az elsődleges alkalmazástól az alkotó alkalmazásig) — a tanulókat nem vezetjük végig, eredményes önálló munkát nem is kívánhatunk tőlük.

A házi feladatok gondos előkészítésére a legtöbb metodikai könyv felhívja a nevelők figyelmét. Ennek a felhívásnak a tanítók eleget is tesznek olyannyira, hogy nem egyszer még a megoldás módját is részletesen megbeszélik a tanulókkal. Alsó tagozaton a tanulók igénylik a legszükségesebb instrukciókat, szükséges a feladat technikai részének megbeszélése, az 1. és 2. osztályban aprólékosabban, a 3. és 4. osztályban pedig új témakör vagy újszerű feladat megoldásakor. Ez az előkészítés azonban mindig legyen tekintettel a tanuló fejlettségi fokának figyelembevétele mellett a didaktikai és a nevelési feladatokra. A házi feladatok többsége különböző készségek fejlesztését szolgálja. Ebben az esetben a gyakorlás módjára, pl. írás órán a betűforma elhelyezésére, formájára, vonalvezetésére, mennyiségére stb. nyomatékkal is fel kell hívni a tanulók figyelmét. Avagy az olvasási készség fejlesztését szolgáló gyakorlási módokra — a szótagolás helyességére, a folyékony olvasás módjára, az írásjelek helyes hangsúlyozására stb. — az előkészítés során feltétlenül hívjuk fel a figyelmet. A házi feladatok előkészítése ne menjen az önállóság rovására.

A házi feladatok előkészítése nem jelentheti az oktatási folyamat valamilyen különálló új szakaszát. A házi feladat legyen szerves folytatása, kiegészítése az iskolai munkának: a rögzítésnek, az alkalmazásnak azokat a fokozatait tartalmazza, amelyek az oktatási folyamat adott szakaszában alkalmasak arra, hogy a tanulók a már meglévő ismereteik, jártasságaik, készségeik alapján önálló egyéni munkával alkalmazzák, illetve tovább fejlesszék. Az otthoni munkák előkészítése az oktatási folyamat bármely szakaszában történhet, figyelembe véve még a tanulók ismereteinek, jártasságainak és készségeinek szintjét.

2. Egy felmérés során szerzett tapasztalatok a házi feladatokkal kapcsolatban

A házi feladatokkal kapcsolatban az a tapasztalat, hogy a jelenlegi, szinte általánosan alkalmazott eljárások — kevés kivétellel — nem hozzák meg a várt eredményt. Hogy megállapítsam ennek okát, felmérést végeztem.

A felmérés tapasztalatai alapján a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Osztályonként és tantárgyanként nevelőink a házi feladatot az oktatási folyamat mely szakaszában jelölik ki?
2. Hány percig tart a házi feladat kijelölése?
3. A házi feladat megoldása mennyi időt vesz igénybe egy közepes képességű tanuló esetében?
4. Milyen a házi feladatok jellege, azok megoszlása? (Szóbeli, írásbeli, vegyes; reprodukív, produktív, vegyes.)

A felmérést 1964. tavaszán végeztem. 14 általános iskolához küldtem kérdőíveket, amelyeket az alsó tagozati nevelők közvetlenül a megtartott órák után töltöttek ki.

A kérdőívek a következő kérdéseket tartalmazzák:

Osztály; tantárgy; téma; tananyag;

A házi feladat feladása az oktatási folyamat mely szakaszában történik? (Óra eleji ellenőrzés, új anyag kidolgozása, gyakorlati alkalmazás folyamán, óra végén. A kívánt szöveget aláhúzták.)

Hány percig tartott a házi feladat kijelölése?

A nevelő szerint a feladatot hány perc alatt készítheti el egy közepes képességű tanuló?

Részletezze a házi feladat anyagát!

Milyen célból adta fel a házi feladatot?

A kérdőívek kitöltési szempontjait megkapták a nevelők. Ebben jelöltem meg azokat a tantárgyakat, amelyekkel kapcsolatban a házi feladatok feljegyzését kérem (olvasás, írás, nyelvtan-helyesírás, fogalmazás, környezetismeret, számtan-mértan).

A kérdőív kitöltésének általános szempontjai mellé csatoltam még egy mintaszerűen kitöltött kérdőívet is, amelyhez hasonlóan kértem a kérdőívek kitöltését.

A felkért nevelők órarend szerinti beosztás alapján két héten keresztül jegyezték a tanulók házi feladatait.

A kitöltött kérdőívek adatait osztályonként, nagyméretű táblázaton (tantárgyanként is) értékeltem. Itt kimerítően csak osztályonként a különböző tantárgyak összesítése alapján kapott statisztikai átlagokkal kívánok foglalkozni, kivéve a házi feladatok elkészítésére előirányzott időt. Ez utóbbi esetben a nagymennyiségű különböző érték közül a leggyakrabban előforduló értéket választottam.

Legnagyobb figyelmet a házi feladatok jellegére fordítottam. A házi feladatokat alapos elemzés alá vettem, hogy megállapítsam annak jellegét. A szóbeliség és írásbeliség mellett a feladat produktív vagy reprodukív tevékenységet kíván-e a tanulóktól? Az önállóságra nevelés szempontjából a produktív jellegű feladatok az értékesebbek, bár alsó tagozaton a készségfejlesztés szempontjából a reprodukív jellegű feladatok sem nélkülözhetők. Ezek megoszlási arányaiból következtetéseket vonhatunk le az önállóságra nevelés tervszerűségére vonatkozólag.

1. tábla

Az elemzett házi feladatok megoszlása osztályonként

1.	Osztály			Összesen
	2.	3.	4.	
165	281	278	293	1117

2. tábla

A feladatok kijelölésének időpontja

A házi feladatok kijelölése	1.	Osztály			Összesen
		2.	3.	4.	
Óra eleji ellenőrzés	4%	2%	3%	9%	5%
Új ismeret nyújtása	9%	7%	9%	15%	10%
Gyakorlati alkalmazás	9%	17%	23%	12%	15%
Óra végén	78%	74%	65%	64%	70%

A 2. táblázatból láthatjuk, hogy nevelőink általában (70%) az óra végén adják fel a házi feladatot. Ennek egyik legnagyobb veszélye, hogy gyakran megzavarja a házi feladat feladását a csengetés. Köztudomású, hogy csengetés után az osztály fegyelme rendszerint felborul, a tanulók nem figyelnek, így rosszul értelmezik a feladatot, valamint a nevelő sem tud már meggyőződni arról, hogy a tanulók megértették a feladatot vagy sem.

A rendszeres óravégi házi feladat kijelölésnek másik veszélye, hogy az órák sablonossá válnak. Alsó tagozaton részben indokolt óra végén a házi feladat kijelölése. A gyakorlati alkalmazás eredményessége gyakran befolyásolja a házi feladat anyagát, mennyiségét. Ha többségében meg is maradna ez az időszak, nagy számát viszont csökkenthetik nevelőink azzal, hogy az oktatási folyamat egyéb szakaszaiban is nagyobb százalékban foglalkoznának a házi feladat kijelölésével.

A felmérés adatai alapján kimutatható, hogy az óra végén kijelölt házi feladatok 65%-a mechanikus gyakorlást, rögzítést igényel. Ugyanakkor az oktatási folyamat egyéb mozzanataiban kijelölt házi feladat közelebb áll az élethez, a gyakorlathoz, produktív tevékenységet kíván a tanulóktól. Pl. a burgonya c. környezetismereti anyag tárgyalásakor a nevelő bemutatja a keményítő gyártását, utána kijelöli a házi feladatot: otthon ti is készítsetek keményítőt! Amikor a vízben a keményítő leülepedett, a vizet öntsétek le. A keményítőt szárítsátok meg, és a következő órán mutassátok be. Itt önálló produktív tevékenység a keményítő megszáritása, előkészítése a bemutatáshoz.

Az 1. osztályban pl. a „c” hang és betű tanításakor a gyakorlati alkalmazás közben a házi feladat: otthon a betűsínbe rakjatok ki három olyan szót, amelyben a „c” hang van. A tanulók hasonló esetekben könnyen megértik a feladatot. Óra végén elegendő csupán néhány szóban összefoglalni a feladatot, ami az 1—2. osztályban kívánatos is.

A táblázat adataiból felfigyelhetünk arra, hogy 1—4. osztályig az óra végén kijelölt feladatok száma csökken — ha nem is nagymértékben —, s emelkedik az egyéb időben kijelölt feladatok száma.

Az ellenőrzés közben (óra elején) kijelölt házi feladatok többségükben (30%) differenciáltak, egyénekhez alkalmazkodók. Egyéni hiányosságokat kívánnak pótolni. Ezek leginkább mechanikus gyakorlást igényelnek. Pl. Otthon még ezt az olvasmányt többet gyakorold! Írj még 3 sor „a” betűt! stb. A differenciált feladatoknak a száma olyan kevés, hogy szinte elenyésző a nagyszámú, egész osztálynak szánt feladat mellett. Az egyéni bánásmód elvét nevelőink a házi feladatok kijelölésével is nagyobb százalékban érvényesíthetnék.

A kérdőívek adatai alapján megállapítottam azt is, hogy a házi feladatok előkészítésére fordított idő általában 2—3 perc. A legmeglepőbb az, hogy a leg-rövidebb időt az 1. osztályban fordítják reá (1 perc), ahol véleményem szerint több időt kellene reá fordítani. Az alkotó jellegű feladat esetében pedig (pl. egy-egy szöveges számítási feladat megoldási módjánál vagy olvasásból személyek jellemzésénél) oly aprólékosan megbeszéljük (5—8 perc), hogy a tanulóknak csak a műveletet kell elvégezniük, avagy az elhangzottakat emlékezetből leírniuk. Íly-módon a házi feladat elveszíti alkotó jellegét, mechanikus gyakorlássá válik.

3. tábla

Előírányzott idő (percekben) a házi feladatok megoldására

Osz- tály	Tantárgyak						Összesen
	Olvasás	Írás	Nyelvt.	Fogalm.	Körny. ism.	Számt.	
1.	15	10	—	—	10	10	45
2.	20	10	15	—	10	20	75
3.	20	10	15	15	10	25	95
4.	30	15	15	15	20	20	115

A táblázat alapján láthatjuk, hogy nevelőink a házi feladat megoldására a tanulóknak mennyi időt irányoztak elő. Itt csupán arról van szó, hogy a nevelők mennyi időt tartottak szükségesnek a feladat elvégzésére. A táblázatban feltüntetett értékek modális középértékek. Ezek mellett az ingadozás elég nagy. Gyakori a modális érték 2,3-szorosa, de jóval kisebb értékek is előfordulnak.

A tankönyvből tanulás idejével kapcsolatos felmérési tapasztalatok nagy százalékban megegyeznek a nevelő által előírányzott idők felmérési tapasztalataival. Ezek azt is bizonyítják, hogy nevelőink jól ismerik tanítványaik képességeit. A számtanban mutatkozó némi eltérés érthető, ugyanis a felmérések alapján a tankönyv használati ideje a 3. o.-ban 20 perc, a nevelő által előírányzott idő 25 perc. Ez a különbség az írásbeli elvégzéséből adódik.

A gyakorlat azt mutatja, hogy az 1. osztály nevelői irányoztak elő rövidebb időt olvasásból (15 perc), mint amennyire szükségük van a tanulóknak (20 perc). Ez az eltérés abból származik, hogy otthon sok szülő túlbuzgalommal többet is olvastat gyermekével, mint amennyit kellene.

Az előírányzott néhány perc azt is jelenti, hogy ha az órarend szerint pl. a 4. osztályban az olvasás (30 perc), környezetismeret (20 perc), számtan (20 perc) követik egymást, esetleg egy írás vagy nyelvtan is becsúszik (15 perc), akkor a tanuló otthoni munkájával (85 perccel) meghosszabbítottuk az oktatási folyamatot, illetve a tanulás idejét. Ilyenkor fordul elő, hogy 1—1 „nehéz napra” való felkészüléssel az iskolai munkával együtt az 1. osztályos tanulók

6 órát, a 2. osztályos tanulók 7 órát-, a 3. o.-os tanulók 8—9 órát; a 4. o.-os tanulók 8—10 órát is dolgoznak.

Az eredmény azonban elsősorban nem az otthoni munka idejétől, hanem az iskolai munka minőségétől függ.

4. tábla

A házi feladatok megoszlása (%-ban)

Fajtái	Osztály				Összesen
	1.	2.	3.	4.	
Írásbeli	66	37	60	51	53
Szóbeli	28	28	26	28	27
Vegyes:					
Írásbeli—szóbeli	6	35	14	21	19
Mechanikus	79	74	59	58	68
Produktív	6	9	12	18	11
Vegyes:					
Mechanikus—produktív	15	17	29	24	21

A táblázaton láthatjuk, hogy a házi feladatoknak 53%-a írásbeli, 27%-a szóbeli, 19%-a vegyes feladat.

Osztályonként elemezve a problémát, az 1. osztályban feltűnően magas az írásbeli feladatok száma (66%). Ennek oka, hogy az 1. osztályban heti 5 órában tanítják az írást, ebből a tantárgyból szinte mindennap kapnak házi feladatot a tanulók.

2. osztályban ugrásszerűen csökken az írásbeli feladatok száma (37%). Emelkedik a vegyes feladatok száma (35%). Ennek oka a nyelvtan—helyesírás új tantárgy beindítása, amellyel kapcsolatban a tanulók már egyidőben kapnak írásbeli és szóbeli feladatot is. Olvasásból a vegyes feladatok számát növelte, hogy az olvasás gyakorlása mellett írásbeli feladatok, a rajzos vázlat, alapgon-dolat leírása, a nyelvtanban tanultak alapján pl. a „másképp mondjuk, másképp írjuk” (dt, ts, stb.) szavak írása (válogató olvasás) is szükségessé válnak.

Az alsó tagozaton a készségfejlesztés a központi feladat. Ennek érdekében jelölik ki a nevelők a házi feladatot. Minden készség alapja az ismeret, vala-mint a tudatos gyakorlás. Ezt a célt szolgálják a vegyes feladatok is. Pl. 3. osztály-ban a tanulóknak meg kell tanulniuk a múltidejű ige helyesírásával kapcsolatos tudnivalókat, majd írniuk is kell múltidejű igéket. Olvasásból az olvasás gyakor-lása mellett (szóbeli) szereplőket jellemeznek stb. Véleményem szerint az általá-nos iskola alsó tagozatában $\approx$ a készségfejlesztés érdekében — a vegyes felada-tok számát kellene növelni. Itt párosul az elmélet és a gyakorlat (szóbeli — írás-beli), így válik tudatossá a gyakorlás.

A 4. táblázat mutatja a mechanikus és produktív feladatok megoszlását is. Amint látjuk, az alsó tagozaton a mechanikus jellegű feladatok vannak túl-súlyban (68%). Számuk az 1. osztályban a legnagyobb (79%), majd csökkenő tendenciát mutat (74%, 59%, 58%), s minimális emelkedést látunk a produktív feladatok kijelölésében (6%, 9%, 12%, 18%).

Nem lehetünk elégedettek a mechanikus és produktív feladatok viszonyá-val. Az utóbbiak száma elenyésző. Közismert, hogy az olyan házi feladatok,

amelyek a tanultak egyszerű reprodukálását kívánják, a legkevesébbé fejlesztik a tanulók gondolkodását, az önálló értelmes tanulást.

A fentiekben az a tény jut kifejezésre, *mintha a házi feladatok egyetlen funkciója az lenne, hogy a tanulók bevéssék emlékezetükbe azt, amit az órán tanultak.* Ez sem másodrendű kérdés az alsó tagozatban, de mellette nem feledkezhetünk meg az önálló tanulás képességének fejlesztéséről sem. A gondolkodás önállóságát is a produktív feladatok fejlesztik.

Helyeselhetjük azokat a vegyes feladatokat, amelyek az órán tanult megszilárdítását, ismétlését szolgálják, s ugyanakkor produktivitást is kívánanak a tanulóktól. Az ilyen feladatok száma alacsony az 1. osztályban (15%), de számuk némi növekedése ellenére mennyiségükkel a felsőbb osztályokban sem lehetünk elégedettek (17%, 29%, 24%).

Alsó tagozaton azok a feladatok felelnek meg a tantervi követelményeknek, amelyek egyesítik a gyakorlást és az önálló tanulói tevékenységet. Ezek a feladatok fejlesztik a tanterv által előírt készségeket, növelik a tanulók önállóságát. A produktív feladatok mindkét célkitűzést egyesítik, s ezért indokolt számuk növelése.

A házi feladatok elemzése közben megállapítást nyert az a tény is, hogy a szóbeli feladatok általában reprodukatív jellegűek, szinte alig fordul elő szóbeli produktív típus. Ilyen feladatok pl. olvasásból: az olvasmány sokszori elolvasása (szempontok nélkül); vers-, prózai szöveg megtanulása; tartalom elmondása a tankönyv szavaival stb. Nyelvtan-helyesírásból: szabályok megtanulása; példasorok megtanulása stb. Környezetismeretből: vázlat, munkafüzet szövegének megtanulása stb.

Az írásbeli feladatok körében is többségében van a mechanikus gyakorlás, de az előbbinél gyakoribb az alkotó jellegű feladat.

A legnagyobb problémát abban látom, hogy nevelőink többsége helytelenül értelmezi az önálló tanulói tevékenységet. Önálló tanulói munkának tekintik a sablonos készségfejlesztő gyakorlatokat, („önálló olvasás”, „másolás”, „szövegtanulás” stb.). Az ilyen tevékenység csak formailag nézve „önálló”, tartalmát tekintve mechanikus reprodukálás.

A másik súlyos probléma, hogy nevelőink a viszonylag kevés produktív feladat megoldására sem tanítják meg tanítványaikat, óráikon kevés lehetőséget biztosítanak az önálló tanulói tevékenységnek. Az órákon a tanulók főleg figyelnek, emlékezetbe vésnek és reprodukálnak.

3. A 4. osztályos tanulók otthoni tanulásának vizsgálata

Gyakorlóiskolánk két 4. osztályát tanító nevelőjével már a tanév elején megbeszéltük, hogy a tanév folyamán mindent elkövetünk annak érdekében, hogy a tanév végére a tanulókat megtanítsuk tanulni. Az otthoni önálló tanulás előkészítésére az osztályvezetők minden adódó lehetőséget fel is használtak. Ebbe a munkába bekapcsoltuk már az első szülői értekezleten a szülőket is. Az előre elkészített programot a szülőkkal ismertettük.

Az otthoni önálló tanulásra való felkészítés programját a következőkben állítottuk össze:

— Az első s egyik legfontosabb követelménynek tartottuk a tanulók napi-rendjének összeállítását. Az otthoni tanulás ideje álljon összhangban a tanuló számára megállapított napirenddel.

— A család biztosítsa a tanuláshoz szükséges objektív feltételeket. A tanulónak legyen állandó helye, ahol az iskolai feladatát elvégezheti. Az állandó hely szerepét különösen nagy jelentőségűnek tartjuk, mert köztudomású, hogy a tanulás eredményesebb abban az esetben, ha a tanuló megszokott helyen és időben végzi munkáját. Az egyazon időben és minden alkalommal ugyanazon a meghatározott helyen végzett munka megkíméli a tanulót attól a felesleges energia-vesztéstől, amely az új viszonyokhoz való alkalmazkodással jár, kialakítja benne a tevékeny hangulatot, amely az eredményes tanuláshoz szükséges.

— Az asztal, amelynél a tanuló a feladatát készíti, rendezett legyen. Felesleges tárgyak ne vonják el figyelmét.

— Szókja meg a tanuló, hogy a könyveket, füzeteket, írószereket és egyéb, a munkához szükséges kellékeket a tanulás idejére rendben helyezze el. Tanulás közben ne kelljen kellékek keresésével megszakítani a munkát, a már nem szükséges kellékek pedig ne akadályozzák munkájában.

— A tanulás megkezdése előtt nézze át az órarendet, füzeteit, tervezze meg a feladatok elvégzésének sorrendjét, ennek megfelelően szedje elő a szükséges taneszközöket.

— A tanuló tétovázás és idővesztés nélkül, energikusan fogjon a tanuláshoz. Gazdálkodjon helyesen idejével. Számoljon az idővel, amelyet a feladatok egyes fajaira külön-külön és az egész munkára általában fordít.

— Vezessük rá a tanulókat arra, hogy helyesen váltogassák a könnyebb és nehezebb, szóbeli és írásbeli feladatokat.

— Az írásbeli elvégzése előtt idézzék fel azokat az ismereteket, amelyek felhasználásával elvégezhetik az írásbeli feladatukat. Olvassák el a tankönyvükben annak a kérdésnek elméletére vonatkozó fejezetet, amely az adott gyakorlatra vonatkozik. Miután a tanulók a kérdés megoldását végiggondolták, fogjanak hozzá a munka elvégzéséhez.

Sok szó esett a tanulás módjáról. Nevelőink a következő kérdésekről sokat beszéltek a tanulókkal (órákon ezeket közös, csoportos és egyéni munkák keretében sokat gyakorolták):

A tanuló olvassa el a feladott leckét;

a szöveget újra olvasva tegyen fel kérdéseket (esetleg írásban is);

a kérdéseket rendezze logikus sorrendben;

a kérdésekre saját szavaival adja meg a választ (külön-külön);

a kérdésekre gondolva próbálja az egész anyagot összefüggően saját szavaival elmondani (ha elsőre nem sikerül, ne veszítse kedvét).

Ezeket a tanácsokat a nevelők elsősorban azért adták, hogy a szöveghez megszerkesztett kérdésekkel, a szöveg értelmének keresésével készítsék a tanulókat az értelmes tanulásra, megakadályozzák az értelem nélküli tanulást, a magolást, fejleszteni kívánták a tanulók lényegkiemelő képességét. Az ajánlott eljárásnak gondolkodás fejlesztő jellege mellett a legnagyobb előnye az, hogy a tanulókat rendszeres és önálló tanulási munkára nevelik. A tanuló így mindig tudja, hogy hol tart, mennyi van még hátra. Saját munkatempóját fel tudja mérni. Legnagyobb előnyének tartjuk, hogy a tanulókat a tankönyv szövegének feldolgozásában önállóságra neveli.

A kísérleti osztályok nevelői gyakran beszélgettek a tanulókkal a tanulás alatti magatartásról, a pihenésről, annak módjáról. Tudatosították, hogy a tanulás ideje alatt a tanuló pihenés céljából tartson szüneteket. A szüneteket úgy iktassa be, hogy azok valóban pihentetők legyenek. Ne legyen túl rövid, de hosszú sem, jellege ne terelje el a tanuló figyelmét a már megkezdett munkától.

Vizsgálati lap

A tanuló otthoni tanulásának vizsgálatához

Általános iskola ..... Osztály ..... Idő .....
 Név: ..... Tanulmányi eredménye: .....

Alpontok	Értékelés		Vizsgálat módja
	szempontjai	pont	
<i>A tanulás megszervezése:</i>			
a) A másnapi órák számbavétele, az órarend használata	2 tervszerűen 1 kisebb hiányok 0 vaktából		megfigyelés beszélgetés
b) a tantárgyak tanulási sorrendjének megszabása.	2 helyes váltakozás (humán-reál, szóbeli, írásbeli) 1 legkönnyebb, v. legnehezebb 0 órarend szerint		megfigyelés beszélgetés
c) a szóbeli tanulás és az írásbeli elkészítésének sorrendje	2 szóbeli, írásbeli 1 váltakozva 0 írásbeli, szóbeli 0 szóbelit elhanyagolja		megfigyelés beszélgetés
d) a tanszerek, segédeszközök előkészítése	2 minden tantárgyhoz előre 1 csak a soron következőt 0 hiányosan		megfigyelés
e) rend a könyvek, füzetek és egyéb taneszközök között	2 rendet tart 1 részben 0 összevisszaság		megfigyelés
f) tanulás közben pihenő-szünetek tartása	2 ésszerűen 1 ésszerűtlenül 0 nem tart		megfigyelés beszélgetés
g) az idővel való gazdálkodás	2 intenzív munka 1 kisebb kikapcsolódás 0 lazaság		megfigyelés
<i>A tanulás tartalmi megoldása:</i>			
a) Az észlelések pontossága (olvasás szövegűsége, képek, táblázatok értelmes felfogása)	2 helyesen 1 csak részben 1 gyengén olvas 0 rossz olvasó 0 mindent figyelmen kívül hagy		megfigyelés kikérdezés
b) a tanult szöveg megértése (szavak értelme, kifejezések jelentése)	2 érti, megtanulja 1 csak részben érti 0 értelmetlen		kikérdezés
c) a lényeges és a lényegtelen elkülönítése (a lecke logikai váza értelmes szakaszokra bontás)	2 helyesen 1 csak részben 0 különbséget nem tesz		kikérdezés
d) szóbeli tanulás és írásbeli összekapcsolása	2 összekapcsolja 1 csak részben 0 szóbelire sem gondol		megfigyelés kikérdezés
e) az írásbeli feladatok tartalmi megértése (tudatosan végzi-e?)	2 tudatos 1 csak részben 0 nem		kikérdezés indokoltatás

Alpontok	Értékelés		Vizsgálat módja
	szempontjai	pont	
f) az írásbelik tartalmi megoldása	2 hibátlan 1 kevés hiba 0 sok hiba		ellenőrzés
g) tanulás és az élet összekapcsolása	2 helyes 1 csak részben 0 nincs		ellenőrzés
Használt módszerek:			
a) Önállóan tanul vagy segítséggel	2 önállóan 1 ritkán segítik 0 sok segítséggel		megfigyelés beszélgetés (tanuló, szülővel)
b) az egész-, részenkénti tanulás, végül az egész ismétlés	2 helyesen 1 változó 0 nincs kialakulva		megfigyelés beszélgetés
c) a tanultak összekapcsolása, többszöri ismétlése (v. magolás)	2 helyesen 1 hiányos 0 felszínes, magol		megfigyelés beszélgetés
d) a tankönyv és az iskolában készített füzetvázlat összedolgozása	2 összekapcsolja 1 csak részben 0 nem		megfigyelés ellenőrzés
e) segédeszközök használata (idegensz. szótára, lexikon, stb.)	2 rendszeresek 1 csak részben		megfigyelés ellenőrzés
f) Önellenőrzés (a lecke felmondása, írásbeli újbóli átnézése, számtanból próba)	2 szóbelit írásbelit 1 csak az egyiket 0 nincs		megfigyelés
g) a lecke reggeli átismétlése	2 rendszeresen 1 ritkán 0 nem		beszélgetés (szülővel, tanulóval)
	Összesen:		

A szülőknek ismertettük a frakcionáló-, a globális és a kombinált tanulás előnyeit, hátrányait. A kombinált tanulási módot javasoltuk. A szülők figyelmét az értelmes, lényeglátó tanulásra irányítottuk. Ráműtattunk a magolás veszélyeire.

A tanuló otthoni tanulása nyugodt légkörben történjen. A feladatát egyenletesen, sietés, kapkodás nélkül végezze. Írásbeli munkája tiszta, izléses legyen.

A tanuló a feladatán önállóan és kitartóan dolgozzon. Segítséget csak végső esetben vegyen igénybe.

A tanulás befejeztével a tanuló maga is ellenőrizze munkáját (önkontroll).

A tanuló otthoni munkája azzal fejeződik be, hogy előkészít minden szükséges tanszert a következő nap óráihoz.

Ezeket a kérdéseket a szülőkkel részletesen megtárgyalták a nevelők. A tanév folyamán még a felmérés előtt két alkalommal (december és április)

sor került a problémával kapcsolatban tapasztaltak közös megbeszélésére. A szülők sok hasznos tapasztalatról számoltak be, a nevelők sok tanácsot adtak.

Az órák anyagának feldolgozásánál a tervszerűen beiktatott önálló feladatokkal, azok konkrét értékelésével a nevelők ugyancsak az önálló tanulás alapjait rakták le.

A vizsgálatot az általános iskola öt 4. osztályában végeztük. Az A. és B. osztályok a győri tanítóképző intézet osztályai. Ezek a kísérleti osztályok. A C. és D. osztályok Keszthely két általános iskolájának osztályai, az E. osztály pedig a pannonhalmi általános iskola osztálya. Az A. és B. osztályok vezetői gyakorló iskolai tanítók, a C., D. és E. osztályok nevelői pedig a Tanítóképző által megbízott vezető tanítók. A kontroll osztályok nevelői is a legképzettebbek közül valók.

A vizsgálatot az osztályok nevelői és III. éves tanítóképzős hallgatók végezték. Egy-egy 4. osztály vizsgálatában 4—5 hallgató (gyakorlóéves) is segédkezett. A vizsgálat 4 hétig tartott. Tekintettel arra, hogy a vizsgálatot több személy végezte, az egységes nézőpont érdekében a vizsgáldás szempontjait konkrétan körvonalaztuk.

Először is a megfigyelési szempontokat beszéltük meg. Ezekben a szempontokban az önálló otthoni tanulás leglényegesebb tényezőit foglaltuk össze, az egyéni tanulás 3 fő összetevőjét, a tanulás megszervezését, a felkészülés tartalmi megoldását és a használt ismeretelsajátítási, alkalmazási, ellenőrzési módszereket. A pontosabb megfigyelés, az egységes értékelés céljából a komponenseket további alpontokra bontottuk. Az alpontokat s azok értékelési szempontjait, valamint az alpontokkal kapcsolatos vizsgálati módot az e célra sokszorosított „vizsgálati lapon” rögzítettük. A vizsgálatot végző személy minden tanuló tanulási módjáról vizsgálati lapot és külön szimultán jegyzőkönyvet töltöttek ki.

Az egyes alpontokat 3 minősítési fokozattal értékeltük. Ha valamelyik komponens egyik alpontjának egész tanulási tevékenységében jól megfelelt, akkor 2 pontot kapott, ha közepesen, akkor 1 pontot, ha rosszul, akkor nullát. Az egységes értékelés céljából alpontonként körvonalaztuk azt is, hogy mit értékelhetünk 2,1 vagy 0 ponttal.

a) *Önállóan vagy segítséggel tanulnak a tanulók*

A tanulók többsége önállóan tanul. A kísérleti és kontroll osztályok között ebben az alpontban jelentéktelen az eltérés. A szimultán jegyzőkönyvekben gyakran olvashatjuk a megjegyzést: „Önállóan tanul, de rosszul”. A kontroll osztályoknál ez a megjegyzés különösen gyakori. Az önálló tanulók közé soroljuk azokat is, akiket ugyan szülei kikérdeznek, de iskolai feladatukat önállóan végzik. Vannak tanulók, akiknek a tanulásával szülei nem törődnek. Hiányzik a szülői ellenőrzés, ilyen esetben, ha a tanuló tanul is, segítségre otthon senki részéről nem számíthat. Az önálló tanulásért két pontot kapott tanulók között többen vannak olyanok, akiket a kényszer visz az önálló tanulásra, mert segítségre — még ha igényelnék is — nem számíthatnak.

A tanulók között viszont több tanuló esetében az is fennáll, hogyha akarnának is önállóan tanulni, szüleik nem hagyják. Állandóan mellettük ülnek, szinte helyettük tanulnak. Olvashatjuk a szimultán jegyzőkönyvekben: „Egyke gyerek, minden lépését ellenőrzi a szülő, önállóság nincs benne.”

b) *A tanulás melyik módját választja a tanuló*

A tanulók többsége a tanulás módját nem tudatosan választja. Még a kísérleti osztályok tanulóinak nagy százaléka (52%) sem tud a frakcionáló, a globális és vegyes tanulási mód között eligazodni. Annak ellenére, hogy a problémával év közben is sokat foglalkoztak, tudatosságról alig beszélhetünk. A tanulók elsősorban a tanulnivaló terjedelmétől teszik függővé a tanulás módját. Ha hosszabb az olvasmány vagy egyéb tanulni való, akkor részekre bontják. Ha rövidebb, akkor addig olvassák, míg meg nem tanulják.

A kontroll osztályokban a tanulók 47%-ának a tanulás terén nincs kialakult módszere. A kísérleti osztályokban ezt viszont csak a tanulók 99%-áról mondhatjuk. Ebben az alponban a kísérleti és kontroll osztályok közötti különbség igen nagy.

c) A tanultak összekapcsolása, többszöri ismételése

A tanulás tanításának eredménye ebben az alponban tapasztalható leginkább. A kísérleti osztályok tanulóinak több mint fele az új ismereteket összekapcsolja a korábban tanultakkal. Az olvasottakat igyekeznek megérteni. Összehasonlításokat végeznek. A tanulóknak csak kis százalékáról (16%-a) mondhatjuk, hogy magol. Ezzel szemben a kontroll osztályok tanulói között sok az értelmetlenül, összefüggésekkel nem törődő tanuló.

d) A tankönyv és az iskolában készített füzetvázlat összedolgozása

A tanulók nagy többsége nem látja ennek szükségességét. Egymástól különállónak tekintik. Általában az iskolai vázlatot figyelmen kívül hagyják, azt mondják: „Ezt már elkészítettük az iskolában, miért foglalkozzam itthon is vele”. Ez utóbbiak leginkább a kontroll osztályok tanulói.

Leggyakrabban a nyelvtanórán készített iskolai feljegyzéseket nézik át a tanulók. A házi feladatot ennek alapján készítik el. Ez az átnézés inkább az írásbeli házi feladat elkészítésének megkönnyítése céljából történik. Hasonló célból nézik át a számtani munkákat is.

Kicsi az olyan tanulók száma, akik mindig az iskolai vázlatok átnézésével kezdik a tanulást. „Ha átnézem a vázlatot, akkor könnyebben tudok tanulni” mondja.

A kísérleti osztályokban pozitíven értékelhető a tanulók 17%-a; ezzel szemben C., D., E. osztályokban a tankönyv és az iskolai vázlat összekapcsolását egyetlen tanulónál sem tapasztaltuk. A kontroll osztályok tanulóinak 54%-a az iskolai vázlat jelentőségét még nem látja a tanulásban. Ez igen nagy százalék.

A kísérleti osztályok tanulói — mivel már sokat hallottak a kérdésről — már tudatosan használják a vázlatot, látják annak nagy szerepét, ebből adódik, hogy 67%-uk tudatosan viszonul az iskolai vázlatokhoz.

e) Segédeszközök használata

A tanulók tanulás közben általában segédeszközöket nem használnak. Érdeklődő, kérdészködő gyermekek vannak, de annyira még nem érettek, hogy az iskolában hallottakat egyéb úton is igyekeznének kiegészíteni. A kísérleti osztályok gyermekeinek 25%-a kíváncsiskodó, sokat kérdezi környezetét, de ez nem mindig kapcsolatos az iskolai tanulmányokkal. Ezek között találunk néhány olyan tanulót, akik sokat olvasnak, nézik a TV-t, hallgatják a rádiót, a 4. osztály anyaga már unalmas nekik. Ezek foglalkoztatását az osztályvezetőknek — hogy ne stagnáljanak — jól meg kell tervezni. Ezeknek a gyermekeknek az otthoni környezete értelmi fejlődésük szempontjából kedvező. Többségük szülője korszerűen gondolkodik, korunk tudományai iránt érdeklődik, korszerű tudományos könyvtárral rendelkezik. Ez a kedvező környezet nagy hatással van a tanulóra.

A kedvező otthoni környezet mellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül az iskolai hatásokat sem. Hisz az előbb elemzett környezet ugyanúgy biztosított a kontroll osztályok esetében is, a különbség mégis igen nagy. Ezek a tanulók az előbbihez hasonlóan mégsem váltak oly nagy százalékban kíváncsiskodóvá. Legfőbb okát abban látom, hogy az iskola nem keltette fel a tanulóknak a tudomány iránti érdeklődést.

A kísérleti osztályokban a nevelők sok megfigyelési feladatot adtak a gyermekeknek. A tanulókat szinte lépésről-lépésre nevelték „kutatóvá”, érdeklődővé. Az órákon biztosítják annak lehetőségeit, hogy a tanulók beszámoljanak élményeikről (olvasmányaikról, személyes tapasztalataikról stb.), óráikon a kutatás légkörét teremtették meg.

f) Önellenőrzés

Az önellenőrzés képességét ki kell alakítani a gyermekekben. A tanuló ismerje az önellenőrzés célját, az önellenőrzés módját. Ez utóbbira tanítsuk meg a gyermekeket.

A tapasztaltak alapján a tanulók többsége a 4. osztály végére az önellenőrzés módjaira megtanítható. A kísérleti osztályok 56%-a szóbeli és írásbeli munkáját rendszeresen és helyesen ellenőrzi. A tanulók 32%-a önellenőrzése már egyoldalú. Vagy a szóbelit vagy az írásbelit ellenőrzi csak. Általában a szóbelit hanyagolják el. „Amikor úgy érzem, hogy tudom, abbahagyom a tanulást”, mondják igen sokan.

A csoportmunkához, a programozott oktatáshoz szokott osztály hozzászokott az önellenőrzéshez. A kontroll osztályokban az oktatás korszerű formáit nem alkalmazzák, még mindig a hagyományos módszerekkel tanítanak. Elsősorban ez az oka annak, hogy a tanulóknak csak kisebb százalék (11%) ellenőrzési rendszeresen szóbeli és írásbeli munkáját, viszont 41%-a egyáltalán nem él az önellenőrzés lehetőségeivel.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szülők e területen kifejtett segítségét sem. A kísérleti osztályok szülei „okosan” segítenek otthon a gyermekeknek. A segítség helyes módjára az osztályok nevelői tanították meg őket.

g) A lecke reggeli átisméltése

A tanulók többsége reggel nem nézi át az előző nap tanultakat. „Előző nap oly alaposan megtanultam mindent, felesleges reggel is átnézniem” — mondják. Leginkább a szülők figyelemztetésére nézik át előző nap tanultakat, de csak azt az anyagot, amelyet még nem tanultak meg kellőképpen.

Ezen a fokon a tanulók még nem fogják fel az ismétlés nagy jelentőségét.

4. A tanulmányi eredmény és a tanulás komponensei közötti viszony

A tanulók tanulmányi eredménye és a tanulás képessége között arányos a viszony. Ezt mutatja az 5. tábla is. A jeles és jó tanulmányi eredményt elért tanulók a tanulási komponensek alpontjaiban magasabb pontszámot értek el, mint a gyenge tanulmányi eredménnyel rendelkezők. Ez a tapasztalat vonatkozik mind a kísérleti, mivel a kontrollosztályokra. Ezt úgy is megfogalmazhatnók: a „jó” tanulók tudnak tanulni, a „gyenge” tanulók nem tudnak.

5. tábla

Az azonos tanulmányi eredményű tanulóknak a tanulás komponenseiben elért átlagos pontozása a kísérleti és kontroll osztályokban

Tanulmányi eredmény	Komponensek					
	Szervezés		Tartalom		Módszer	
	osztályok					
	kísérleti	kontroll	kísérleti	kontroll	kísérleti	kontroll
Jeles	11,75	8,33	13,05	10,33	10,95	6,83
	84%	59%	93%	74%	78%	49%
Jó	9,04	7,38	10,18	8,14	4,79	4,85
	64%	53%	73%	58%	34%	35%
Közepes	5,72	4,48	6,81	4,12	5,36	3,12
	41%	32%	49%	29%	38%	28%
Elégséges	—	4,11	3,—	1,88	2,—	2,22
	—	29%	21%	13%	1%	16%
Elégtelen	1,—	2,38	—	1,14	2,—	1,42
	7%	17%	—	8%	1%	10%

A kísérleti osztályok 20 jeles tanulmányi előmenetelű tanulójának a tanulás szervezésében elért 1 tanulóra eső átlag pontszáma 11,75 pont. Ez azt jelenti, hogy a szervezés hét alpontjában 1 tanuló a maximálisan elérhető 14 pont közül elért 11,75 pontot, azaz a maximálisan elérhető pontszám 84%-át. A jó tanulmányi eredménnyel rendelkező 24 tanuló 1 főre eső pontszáma 9,04 pont (64%).

A tanulás valamennyi kategóriájában láthatjuk, hogy a jobb tanulmányi eredményt elért tanulók a tanulás egyes komponenseiben a maximálisan elérhető pontszám nagyobb százalékát érték el, mint a gyenge tanulmányi eredménnyel rendelkezők.

Legalacsonyabb pontszámokat — az előbbi táblázatokhoz hasonlóan — a tanulás módszerében tapasztalunk. Itt érték el leggyengébb eredményt a jó tanulmányi eredménnyel rendelkezők is.

A viszonylag legjobb eredményt a tanulás tartalmában tapasztaljuk. Ez azzal magyarázható, hogy a tananyag helyes tartalmi feldolgozását a tanító vezetésével az órákon többször gyakorolták, sok jó példát láttak, hallottak. Otthoni munkájukban követik az iskolai példát.

A tantervi anyag tartalmi feldolgozása kívánja az értelmi képességek legnagyobb szintű fejlettségét. Ha az elégséges és az elégtelen tanulmányi eredményű tanulók pontszámait vizsgáljuk, legalacsonyabb pontszámot itt érték el.

Az iskolai munkában lehetőség adódik a tanulás megszervezésére is, bár kevesebb példát látnak, kevesebbet gyakorolják, mint a tanulás tartalmi al-pontjait, éppen ezért a szervezési komponens a pontszámokat illetően a második helyet foglalja el.

Iskolai munkában a legkevesebb gyakorlási lehetőség a tanulás módszerére adódik. A hagyományos osztályfoglalkozás mellett erről az alsó tagozati iskolai oktatás keretében alig esik szó. Ezt mutatják a viszonylag gyengébb eredmények is.

Ha a kísérleti és kontroll osztályok azonos tanulmányi eredményt elért tanulóinak átlag pontszámait vizsgáljuk, a már előbbieken ismertetett nagy különbség az 5. táblán is látható. A kísérleti osztályok tanulói a tanulás mindhárom komponensében az elérhető maximális pontszám nagyobb százalékát érték el, mint a kontroll osztályok. Feltűnően nagyok a tanulás módszerének pontszámai (93⁰/₀, 73⁰/₀, 49⁰/₀, 21⁰/₀, 0⁰/₀). Ez a pozitív tapasztalat azt igazolja, hogy az osztályok nevelői iskolai munkájukban a tantervi anyagot az önállóságra nevelés módszereivel dolgozták fel, lényeglátásra nevelték a tanulókat.

A tanulás módszereiben látható nagy különbség oka, hogy a kísérleti osztályok tanulói sok önálló munkát végeznek (tanulnak) nevelői irányítás mellett. Így volt módjuk megismerkedni a tanulás módszereivel.

A kísérleti osztályokban a nevelők tervszerűen tanították a tanulókat tanulni. Ez a fáradozásuk nem volt hiábavaló.

Э. Перлаки

КАК НАУЧИТЬСЯ УЧЕБЕ

Автор статьи — преподаватель учительского вуза. В выделенных экспериментальных классах учителя прилагали большие усилия в интересах того, чтобы школьников, не достигших 10-летнего возраста, научить методам успешной учебы и самостоятельного решения заданий. Параллельно с этим, учителя несколько раз информировали родителей о необходимости организации систематических домашних занятий, о методах успешной учебы. В результате исследований были получены многочисленные данные с одной стороны относительно низкой продуктивности домашних занятий многих детей, а также относительно нередко большого отрыва домашнего задания от школьных занятий и неправильного использования учебников детьми. С другой стороны, автор доказывает успешность стремлений к просвещению учеников и родителей, а также к усвоению навыков учебы.

Ernő Perlaki:

ON THE WAY OF TEACHING: HOW TO LEARN

The author is member of the staff of a teachers' training college. In the classes selected for the experiments, the teachers did their best to show the pupils under the age of 10 the technique of efficient learning, as well as the methods for solving the problems independently. Parallely, the attention of the parents was repeatedly called to the necessity of introducing systematic work at home and to the course of learning leading to success. On the one hand, the experiments supplied abundant data as to how unprofitable the studies at home of many a child were, how much, in certain instances, home work got detached from that performed in the classes and how poorly the children made use of the school-books. On the other hand, the obtained data showed the good results brought about by information given parents and pupils, i. e.: the efficiency of teaching how to learn.